

A román főhatalom alatt élt kisebbségek jogi helyzetét érintő törvényhozással számos, értékes részletmunka foglalkozik, részletesebb, átfogó jellegű tanulmány elkészítésére azonban mindez ideig nem került sor.

Tanulmányomban a Nagyrománia (1918—1940) főhatalma alatt élt kisebbségek alkotmányjogi helyzetének tárgyilagos bemutatására törekedtem. Az alkotmánytörvényi rendelkezések mellett — a teljesség igénye nélkül — a kisebbségeket érintő közönséges törvényhozási vagy az államhatalom más, törvényerejű intézkedését is ismertetem. Az egyes jogszabályok értelmezésére felhívott bírói gyakorlat és a közhatalom egyéb ténykedései — a jogi helyzet megvilágítása mellett — bizonyos esetekben már a törvények végrehajtásával megvalósított tényleges helyzetet is jelzik.

A felhasznált törvényhozási anyag értelmezésénél — a bírói gyakorlaton kívül — román és idegen forrásokat használtam fel, az egyes kormányzati ténykedésekre vonatkozó adatokat pedig legnagyobb részben hivatalos román forrásokból vagy ezek alapján a román főhatalom alatt készült és kiadott — tehát az akkori államhatalom által is ellenőrzött — összeállításokból vettem át. Mindezekkel a bemutatott jogi és — egyes esetekben — tényleges helyzet teljes hitelét igyekeztem biztosítani.

Itt fejezem ki hálás köszönetemet Balogh Arthur dr. nyűg. egyetemi ny. r. tanár, Búza László dr. egyetemi ny. r. tanár és Rónai András dr. egyetemi ny. r. tanár uraknak, akik tanulmányom elkészítésében jóindulatú tanácsaikkal és útmutatásaikkal segíteni szívesek voltak. Hálásan köszönöm Juhász István dr. tudományos intézeti tanár úrnak a tanulmányom megjelentetésével kapcsolatos szerkesztési munka elvállalását, valamint azt, hogy harctéri szolgálatom miatti távollétemben Lőrinczi László dr. kir. törvényszéki joggyakornok úrral együtt vállalta a nyomdai munkálatok ellenőrzését. Tanulmányom tárgy- és névmutatójának elkészítéséért Lőrinczi László dr. úrnak még külön is köszönetet mondok.

N. L.

Kolozsvár, 1944. június havában.

BEVEZETÉS

Az államélet számos megnyilatkozása közül a jognak, illetve a jog külső megnyilvánulásaként jelentkező törvénynek a vizsgálata hasznos eredményre vezet mind a múlt megismerésében, mind az államvezetés jövő irányításában. A jog az állam életében mindig a politikai küzdelmek eredője, a múlt politikája, amelyből felismerhetők az államvezetést irányító és így a jogalkotásban kifejezésre is jutó erők.

A tételes jog azonban még nem mindig jelenti azt, hogy az életviszonyok annak megfelelőleg alakulnak; a tételes törvény csak postulátum, követelmény; valóságos értékét csupán a gyakorlati életben történt alkalmazása, végrehajtása jelzi, a végső értékmegállapításhoz tehát mindig szükséges a törvény végrehajtásával elért eredmény ismerete. Ez az eredmény elsősorban attól függ, hogy a tételes törvény mennyire fejezi ki az állam belső meggyőződését, az államélet szükségleteinek mennyiben felel meg és hogy a közhatalomban mennyire van meg a törvény végrehajtására törekvő akarat és képesség. Az állam valóságos belső szükségét a közmeggyőződés szerint rendező törvény egészen másként megy ugyanis foganatba, mint a közmeggyőződéstől egészen távol álló, de pillanatnyilag hatalmon levő kis érdekcsoport által kikényszerített jogszabály. Ily módon a tételes törvényt létrehozó okok ismerete a törvény végrehajtásával létesített való helyzet megismerésének egyik eszköze lehet.

Tanulmányomban Nagyrománia alkotmányjogának kisebbségi vonatkozású rendelkezéseit vizsgálom. Román vonatkozásban az alkotmányjogi törvényhozás tanulmányozásának különös jelentőséget ad sajátos rendszere, amelynél fogva a közönséges törvényhozás az alkotmány végrehajtását megvalósító államvezetési tevékenységnek minősíthető.

Nagyromániának írott (charta) alkotmányai a közönséges törvénynél alakilag is magasabbrendű jogforrást képeztek. Ezt a magasabbrendűségét külön alkotmányjogi rendelkezések biztosították. Az alkotmánytörvények szerint ugyanis a közönséges törvényhozás egyetlen rendelkezése sem hatályos az alkotmány törvénnyel szembeni — ideértve mind a meglévő, mind pedig a jövőben hozandó intézkedéseket, — a bírói hatalomnak pedig hatáskörében van az, hogy az egyes közönséges törvényeket felülvizsgálja abból a szempontból, hogy anyagjogilag megfelelnek-e az alkotmánynak és szükség esetén a tételes törvény alkalmazását alkotmányellenesség címén megtagadja. E sajátos helyzet folytán — a nemzetközi bíráskodásban kifejtett jogelvet követve — román viszonylatban a *közönséges törvények az alkotmányjog szempontjából olyan tények, amelyeket a bírói hatalom felülvizsgálhat abból a szempontból, hogy azokkal a törvényhozó az alkotmányban foglalt elveket hajtott-e végre.* Az alkotmány, mint legfőbb jogforrás ugyanis a törvényhozónak csupán arra ad felhatalmazást, hogy az élet részletkérdéseit az alkotmánytörvény — illetve ott, ahol erről az alkotmány kifejezetten nem rendelkezik, az alkotmánytörvény szelleméből következő elvek — szerint rendezze, a közönséges törvényhozónak azonban nincs jogköre arra, hogy a részletkérdésekben hozott intézkedéseivel az alkotmánnyal ellentétes módon rendelkezzen.¹

A közönséges törvényhozásnak az alkotmánytörvényekhez viszonyított ez az alárendelt és a bíró által is ellenőrizhető helyzete folytán a közönséges törvény az alkotmány végrehajtásának legelső mozzanatát jelenti és mutatja azt, hogy a mindenkori törvényhozó milyen értelmezést ad a gyakorlatban az állami élet alapját képező és az alkotmányban lefektetett elveknek. A gyakorlati életviszonyokat ugyanis már a közönséges törvényhozás van hivatva irányítani és bármilyen csekély kezdeti eltérés az alkotmányban foglalt elv és a közönséges törvényben kinyilvánított akarat között olyan folyamat elindítója lehet, amelyben a gyakorlati élet alakulása egészen távol esik az alkotmányban lefektetett célkitűzésektől.

Tanulmányomban ezt a módszert — az alkotmánytörvényi rendelkezések gyakorlati értékének a közönséges törvényhozáson keresztül való ellenőrzését — alkalmazom. A törvényhozás magyarázatához emellett felhasználom a bírói gyakorlatot, valamint a

¹Ld. bővebben 41. skk.

törvényhozó valódi céljának felismeréséhez szükséges más román forrást is. Tanulmányom célja a vonatkozó alkotmányjogi szabályok ismertetése és megvilágítása lévén, a felhívott törvényhozási és egyéb államvezetői intézkedések csupán mint egyes részletkérdésekre vonatkozó bizonyítékok szerepelnek, amelyek súlyát nagyban emeli ugyan az a körülmény, hogy sem az egyes törvényhozási intézkedések, sem pedig a bírói vagy egyéb államvezetési ténykedések valóságosága a dolog természeténél fogva kétségbe nem vonható, a felhozott néhány adat azonban egyáltalán nem jelenti a törvények végrehajtásával megvalósított helyzet teljes képét, amelynek összeállítása további, nagy adatgyűjtő és feldolgozó munkát követel.